

‘Politiek kan niets doen aan lage loonstijging’

De lonen moeten omhoog, vinden het CPB en DNB. Historicus Bas van Bavel is sceptisch over deze oproep

Jule Hinrichs
Amsterdam

Juist in een land zoals Nederland zal het lastig zijn om het loonaandeel in de economie flink te vergroten. Er spelen internationaal een aantal factoren waardoor de lonen onder druk staan en de vergoedingen voorde inbreng van kapitaal toenemen. In de Nederlandse economie spelen die factoren een prominente rol.

Tot die conclusie komt historicus Bas van Bavel. Hij bekleedt bij de Universiteit Utrecht de leerstoel Transitions of Economy and Society. In zijn in 2016 gepubliceerde boek *The invisible hand* komt hij tot de conclusie dat markteconomieën in de loop van de eeuwen steeds na een periode van opbloei in verval raken.

Het Centraal Planbureau (CPB) en De Nederlandsche Bank (DNB) trokken onlangs, los van elkaar, de aandacht door op te roepen tot hogere loonstijgingen in Nederland. Beide instituten verbazen zich erover dat de loonruimte in Nederland niet ten volle wordt benut, ook nu de arbeidsmarkt geleidelijk krappere wordt. De oproep leek vooral gericht aan cao-partijen. Van Bavel is sceptisch over het mogelijke succes van zo'n oproep en eerder lieten de hoogleraren Lex Hoogduin, Roel Beetsma en Bas Jacobs zich in het FD al in vergelijkbare zin uit.

Van Bavel zegt dat achter de geringe loongroei een structurele en fundamentele ontwikkeling zit die al decennia speelt en dus niet zomaar gestopt wordt: 'Het aandeel van arbeid in de nationale economieën daalt geleidelijk en dat speelt in heel veel ontwikkelde landen.'

Volgens Van Bavel moet de oorzaak worden gezocht bij de manier waarop de economieën worden ingericht. In zijn analyse is het kernpunt dat de marktwerking tekortschiet om een redelijke beloning van arbeid mogelijk te maken. Hij noemt zes punten. 'En als ik het rijtje afga, is het duidelijk dat die punten juist voor Nederland vaak in sterke mate meespelen.'

Onder wat hij 'politieke economie' noemt, vallen de toegenomen sterke rol voor de vrije markt, het vrije verkeer van arbeid en de flexibilisering van de arbeidsmarkt. Van Bavel: 'Het vrije verkeer van arbeid speelt sterk mee, denk aan een Hongaarse chauffeur die tegen een lager dan het Nederlandse loon voor een Nederlandse vervoerder wordt ingeschakeld. En dat de flexibilisering van de arbeid in Nederland zeer sterk is, behoeft geen nadere toelichting.'

Aan wat Van Bavel 'de kapitaalzijde' noemt, spelen de subsidie op kapitaal, de deregulering van kapitaalmarkten en het toenemende belang van 'shareholder value' een rol. 'De subsidie op kapitaal is fors, en de belasting op inkomsten uit kapitaal interna-



Bas van Bavel: 'Optimisme is onze plicht. Je moet blijven zoeken naar mogelijkheden.'

FOTO: HOLLANDSE HOOGTE

tionaal gezien zeer laag, met in Nederland een heffing van niet meer dan acht à tien cent per euro. We spelen mee in een ontwikkeling waarbij het kapitaal de hele wereld over vliegt. Tot slot hebben we een omslag beleefd van het stakeholdermodel naar het shareholdermodel. Het Rijnlandse model is grotendeels losgelaten. Langs deze lijnen is de daling van de arbeidsinkomensquote voor Nederland heel goed te verklaren. Dat los je niet op met een oproep aan cao-partijen en de lonen sneller te laten stijgen.'

Van Bavel stelt dat 'als je nog een spade dieper graaft', de afgelopen decennia — onder kabinetten van een verschillende kleur — de indirecte invloed van de vermogensbezitters op politiek en beleid groter is geworden, terwijl die van de werknemers en de vakbeweging is afgenomen. 'De vakbeweging zit klem. Het belang van de cao neemt

af, flexibele arbeidsrelaties nemen toe en de invloed van de SER is kleiner geworden. Dus de vraag voor de vakbeweging is wat de eerste prioriteit moet zijn.' Bovendien ontbreekt op het Europees en wereldniveau het maatschappelijk middenveld. Van Bavel: 'De grondslag van de EU is niet dat je er samen uitkomt, maar het vrije verkeer van kapitaal, arbeid, goederen en diensten.'

Als de werking van de vrije markt een behoorlijke verdeling van de nationale koek over arbeid en kapitaal in de weg zit, roept

'Het Rijnlandse model is losgelaten. Langs deze lijnen is de daling van de arbeidsinkomensquote heel goed te verklaren'

Werknemers

Al jaren bestaat de indruk dat werknemers niet of in slechts beperkte mate de vruchten plukken van de economische groei.

De arbeidsinkomensquote (aiq) is een verhoudingscijfer dat weergeeft welk deel van het nationaal inkomen in de vorm van loon naar 'de factor arbeid' vloeit, en welk deel in de vorm van winst en rente naar de 'factor kapitaal'. De afgelopen jaren gaat het door een zeer ruim monetair beleid en de bijbehorende lage rentes vooral om een resterend winstaandeel.

Voor de crisis van 2009 daalde de aiq voortdurend. In de crisis namen de winsten af en complementair daaraan werd er relatief veel personeel in dienst gehouden, waardoor de val van de aiq tijdelijk werd gestopt. Tijdens de recessie van 2011 herhaalde zich dit effect.

Nieuwe cijfers van het CBS laten zien dat nu de economie weer groeit dat de arbeidsinkomensquote in de marktsector al weer drie jaar op rij daalt.

dat de vraag op hoe het dan komt dat die verdeling in het recente verleden minder ongunstig voor arbeid uitviel. Van Bavel: 'De geschiedenis leert dat er ook andere manieren zijn om arbeid en kapitaal samen te brengen dan alleen via de markt. Na de industriële revolutie was het antwoord een heel brede beweging, een samenstel van stromingen door het hele spectrum van de politiek. Sociaaldemocraten, protestanten en katholieken waren ook druk doende om in coöperaties, corporaties en verenigingen kapitaal en arbeid bijeen te brengen. Denk aan de succesvolle coöperaties van boeren. Zo werd de gang van zaken niet volledig door de markt bepaald en dat hield de maatschappij in balans. Nu is er mondiaal sprake van een nagenoeg vrij krachtenspel, dan onderwerp je je aan de markt en staat ook de politiek machteloos.'

Als antwoord op de 'ontwrichting' van de verhouding van kapitaal en arbeid hebben we volgens Van Bavel weer dergelijke vormen van samenwerking nodig. Is hij optimistisch dat zo iets kan lukken? 'Optimisme is onze plicht. Je moet blijven zoeken naar mogelijkheden. Misschien dat je platforms kunt ontwikkelen voor de deeleconomie. Airbnb en Uber stuwen nu de winstgevendheid van kapitaal op en daarmee de ongelijkheid. Bijvoorbeeld als kapitaalkrachtige partijen huizen kopen in Amsterdam om via Airbnb te verhuren. Maar je kunt ook pogen kleine bezitters te bundelen in een platform dat ze zelf exploiteren en hun eigendom is. Zo kun je op een constructieve manier nieuwe instrumenten ontwikkelen. Maar pas hierop voor naïef optimisme.'